

Ngày 29/6/2006, kỳ họp thứ 9 Quốc hội khoá XI đã thông qua Luật Bảo hiểm Xã hội (BHXH). Trong đó, một số nội dung đổi mới về đối tượng và trách nhiệm đóng BHXH như sau:

Trước hết, đối tượng tham gia BHXH bắt buộc được mở rộng thêm (đối tượng là hạ sỹ quan, binh sỹ quân đội nhân dân và hạ sỹ quan, chiến sỹ công an nhân dân phục vụ có thời hạn; người lao động có thời hạn ở nước ngoài mà trước đó đã đóng BHXH bắt buộc; người làm công tác quản lý, xã viên hưởng tiền lương, tiền công theo hợp đồng lao động trong các hợp tác xã...). Đây là sự mở rộng diện bao phủ BHXH theo chiều ngang. Quá trình mở rộng đối tượng đồng thời với thực hiện BHXH triệt để hơn trong các nhóm

3% vào quỹ ốm đau, thai sản, người SDLĐ được giữ lại 2% để trả kịp thời cho người lao động hưởng chế độ ốm đau, thai sản theo quy định và sẽ quyết toán với cơ quan BHXH mỗi quý hoặc sớm hơn trong trường hợp có số chi vượt nhiều so với số được giữ lại. Đây là nghiệp vụ mới hoàn toàn (mặc dù trước đây phương thức giữ lại này cũng đã từng được áp dụng). Để thực hiện các đơn vị tham gia BHXH sẽ phải hiểu rõ những quy định về chế độ ốm đau, thai sản để có thể chi đúng và quyết toán với cơ quan BHXH kịp thời. Đối với cơ quan BHXH, là việc xác định đúng số thu BHXH và việc thu đủ số tiền chênh lệch thừa sau khi quyết toán 2%. Đây là vấn đề khá phức tạp khi gắn với một số nội dung khác, cụ thể:

Một số quy định mới

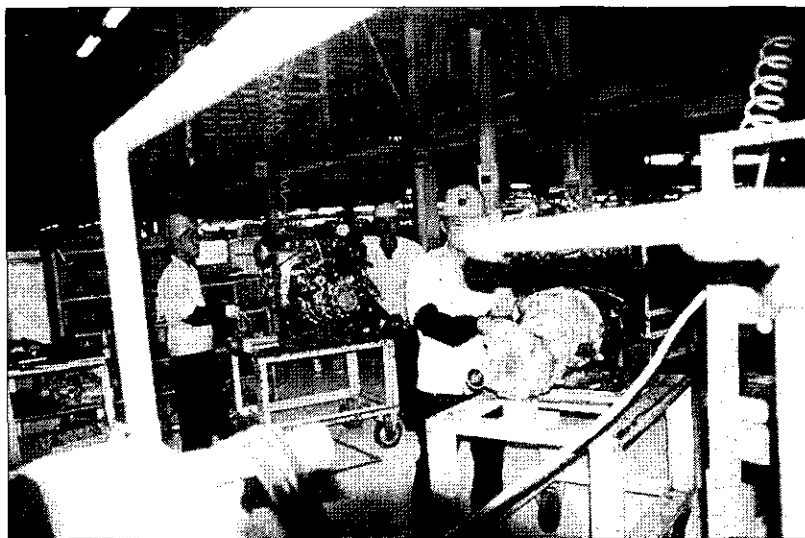
VỀ ĐỐI TƯỢNG VÀ ĐÓNG BẢO HIỂM XÃ HỘI TRONG LUẬT BẢO HIỂM XÃ HỘI

ĐINH DUY HÙNG

Ban Thu Bảo hiểm Xã hội Việt Nam

đối tượng đã được quy định tham gia BHXH bắt buộc - những đối tượng thuộc diện tham gia mà chưa tham gia thì phải có các biện pháp thích hợp để đối tượng chấp hành. Quá trình này làm tăng nhanh chóng số lượng đối tượng tham gia và quy mô quỹ BHXH, tiến tới mục tiêu BHXH cho mọi người lao động.

Mức đóng BHXH hằng tháng đối với người lao động và người sử dụng lao động (SDLĐ) tính theo tỷ lệ phần trăm của mức tiền lương đóng BHXH, trong đó có quy định về cơ cấu đóng vào các quỹ thành phần. Điều đáng quan tâm ở đây là, trong tổng mức đóng

Người lao động yên tâm sản xuất khi được tham gia BHXH.

Phương thức đóng BHXH được thực hiện hàng tháng. Có nghĩa là, hàng tháng người SDLĐ đóng đủ mức đóng của mình, theo hình thức trích từ tiền lương của người lao động theo mức quy định để chuyển đủ tiền vào quỹ BHXH. Đối với người SDLĐ thuộc các doanh nghiệp trả lương theo chu kỳ sản xuất, kinh doanh (nông nghiệp, lâm nghiệp, ngư nghiệp, diêm nghiệp) thì được thực hiện đóng hàng tháng, hàng quý hoặc sáu tháng một lần. Một số đối tượng tự đóng có thể đóng bằng tiền mặt, hàng tháng hoặc theo định kỳ quý, 6 tháng. Việc quy định rõ phương thức đóng như vậy có ý nghĩa quan trọng, vì trước hết, nó đảm bảo nguồn tiền cho quỹ BHXH để kịp thời chi trả các chế độ, sau nữa, theo quy định tại luật, sau thời hạn phải đóng BHXH 30 ngày mà chưa đóng hoặc đóng thiếu thì người SDLĐ, ngoài việc phải truy đóng số tiền BHXH chưa đóng, đóng thiếu còn phải đóng số tiền lãi tính trên số tiền tương ứng ấy.

Luật quy định tiền lương, tiền công tính đóng BHXH áp dụng đối với người lao động thuộc đối tượng thực hiện chế độ tiền lương do Nhà nước quy định và người lao động thực hiện chế độ tiền lương do người SDLĐ quyết định. Điều đáng chú ý là hiện nay đang có quá trình chuyển đổi các công ty, doanh nghiệp Nhà nước sang các hình thức tổ chức sản xuất kinh doanh theo quy định tại Luật Doanh nghiệp. Theo đó, việc áp dụng hình thức, chế độ tiền lương nào là do doanh nghiệp quyết định, nhưng đối với các doanh nghiệp tiếp tục áp dụng thang bảng lương Nhà nước thì phải thoả mãn một số điều kiện cụ thể. Ngoài ra, mức tiền lương đóng BHXH được giới hạn đến 20 tháng tiền lương tối thiểu, người có mức lương quá giới hạn này thì mức tiền lương đóng BHXH bằng 20 tháng lương tối thiểu (trong khi đó tiền lương tính đóng BHYT bắt buộc thì không có giới hạn và khác biệt ở khoản phụ cấp khu vực).

Liên quan đến tiền lương, tiền công đóng BHXH còn có một quy định mới rất quan trọng: tiền lương, tiền công đã đóng BHXH để làm căn cứ tính hưởng lương hưu được điều chỉnh theo tiền lương tối thiểu tại thời điểm người lao động nghỉ hưu (đối với người thực hiện chế độ tiền lương do Nhà nước quy định) và theo chỉ số giá sinh hoạt của từng thời kỳ. Quy định này nhằm bảo vệ người nghỉ hưu trước sự mất giá của đồng tiền (do lạm phát, suy thoái kinh tế...). Vấn đề đặt ra là: đối với những trường hợp trốn đóng BHXH, không đóng BHXH bị buộc truy nộp hoặc những trường hợp nợ đọng BHXH kéo dài, đến

khi truy đóng thì số tiền đóng BHXH cũng phải tính lại theo nguyên tắc này. Chính điểm này đã thể hiện sự bình đẳng, cụ thể của nguyên tắc đóng-hưởng của Luật BHXH.

Thời gian qua, tình trạng vi phạm các quy định về tham gia, đóng BHXH còn khá phổ biến, bao gồm từ việc không đóng BHXH cho toàn bộ hoặc một phần lao động, đóng chậm, đóng thiếu, nợ dầy dụa kéo dài... Các đơn vị SDLĐ có quy mô vừa và lớn (từ hàng trăm lao động trở lên) thì thường không đóng BHXH hàng tháng mà đóng theo quý hoặc theo thời hạn dài hơn, khai báo các biến động về mức tiền lương đóng BHXH, tăng giảm người lao động không kịp thời. Các doanh nghiệp nhỏ cỡ vài chục lao động trở xuống, đặc biệt là các doanh nghiệp thành lập theo Luật Doanh nghiệp (trước đây quen gọi là doanh nghiệp ngoài quốc doanh), hộ sản xuất kinh doanh cá thể, tổ hợp tác... lại thường có xu hướng trốn đóng BHXH. Nhiều chủ doanh nghiệp, trước sức ép của các đoàn kiểm tra, thanh tra lao động, sự vận động sát sao của cơ quan BHXH đã đăng ký đóng BHXH cho một số lao động, sau đó, hoặc là trốn, nợ, hoặc chỉ đóng một hai quý rồi... mất tích. Ngoài ra còn phải kể đến những gian lận trong thực hiện BHXH, không ít trường hợp sửa chữa hồ sơ, giả mạo hồ sơ để trục lợi; việc khai báo, thực hiện chế độ tiền lương theo hướng trục lợi xảy ra khá phổ biến kể cả trong các đơn vị hành chính. Các biểu hiện trên có nhiều nguyên nhân trong đó đầu tiên phải kể đến là sự thiếu hiểu biết về pháp luật BHXH của người lao động và người SDLĐ.

Đối với BHXH Việt Nam, việc triển khai thực hiện luật có phức tạp hơn do thực hiện cả thu BHYT bắt buộc theo quy định tại Nghị định số 63/2005/NĐ-CP của Chính phủ, trong đó sự không đồng nhất trong một số quy định về BHXH, BHYT (đối tượng, mức đóng, tiền lương tính đóng BHXH, BHYT...) đang gây nhiều phiền phức đối với cả phía tham gia đóng BHXH, BHYT. Do vậy, công tác thu không chỉ phải đáp ứng các đòi hỏi của luật mà còn là từ các quy định về BHYT và các yêu cầu do việc thực hiện đồng thời hai nhiệm vụ này.

Trước hết, hoạt động quản lý thu BHXH, BHYT thời gian tới phải tăng cường công tác quản lý đối tượng. Mặc dù còn nhiều khó khăn do các nguyên nhân khách quan và chủ quan, nhưng cơ quan BHXH phải thường xuyên nắm chắc số lượng đối tượng (người lao động, người SDLĐ), địa chỉ của những đơn vị này cũng như

tình hình đóng BHXH để vận động hoặc có những biện pháp phù hợp. Phương thức tổ chức quản lý thu phân cấp đến quận, huyện tiếp tục được duy trì và phát huy những thành quả đạt được, tiến tới xác định cụ thể, phân cấp mạnh hơn cho từng cơ sở.

Việc quản lý người lao động tham gia BHXH được thực hiện liên tục theo suốt quá trình đóng BHXH của đối tượng. Tất cả các biến động trong quá trình đóng BHXH đều phải được quản lý cụ thể về tiền lương đóng BHXH, các chế độ đã hưởng, di chuyển địa bàn, di chuyển cơ quan, ngừng việc... để đảm bảo quyền lợi của người lao động không bị ảnh hưởng bởi bất kỳ lý do gì. Trong điều kiện hiện nay, khi mà các xu hướng dịch chuyển lao động, thay đổi nơi làm việc của người lao động diễn ra phổ biến; trong điều kiện hạn chế về công nghệ tin học, một khối lượng lớn công việc giấy tờ hoặc thủ tục phải thực hiện bằng thủ công thì thực hiện yêu cầu này không hề đơn giản. Do đó, yêu cầu tin học hoá nội dung công tác này đang là một hướng phấn đấu của ngành BHXH.

Hiện nay việc quản lý đóng BHXH đối với người lao động được thực hiện thông qua người SDLĐ. Người sử dụng lao động phải chịu hoàn toàn trách nhiệm theo quy định của pháp luật về tính đúng đắn và kịp thời về các khai báo của người lao động, cung cấp các tờ khai cũng như thực hiện khai báo các thay đổi, biến động của đơn vị cũng như của người lao động cho cơ quan BHXH. Đồng thời, cơ quan BHXH vẫn phải chủ động kiểm tra, kiểm soát các kê khai, nhằm loại bỏ tối đa các sai sót.

Theo luật định, hàng tháng người sử dụng lao động phải đóng 18% tổng quỹ tiền lương đóng BHXH sau khi đã giữ lại 2% để chi trả kịp thời cho người lao động hưởng chế độ ốm đau, thai sản theo quy định, bất kể quy mô, tính chất lao động của đơn vị. Hàng quý, số tiền 2% được quyết toán với cơ quan BHXH, nếu chi không hết phải nộp trả cơ quan BHXH, nếu không đủ chi thì được cơ quan BHXH cấp bù. Như thế số tiền đóng BHXH đối với một đơn vị cụ thể sẽ được xác định đúng sau mỗi quý thực hiện vì còn phụ thuộc vào việc quyết toán số tiền 2%. Vậy nên, nếu đơn vị nộp trả lại đủ phần chênh lệch thừa (nếu có) thì được tính là đã đóng đủ tiền BHXH và ngược lại. Trường hợp đơn vị không nộp đủ phần chênh lệch thừa thì vấn đề trở nên phức tạp hơn, khi đó cơ quan BHXH sẽ phải xem xét, theo quy định, số tiền BHXH còn thiếu có phải tính lãi không, nếu đơn vị đã chuyển tiền đóng

trong kỳ thì số tiền đóng này được tính cho các khoản nào: BHYT, nợ, lãi, BHXH... Phải có một thứ tự ưu tiên trong thanh, quyết toán số tiền đóng của đơn vị để thực hiện theo đúng quy định của luật. Nội dung này cần phải được quy định cụ thể trong các văn bản hướng dẫn dưới luật.

Về thủ tục tham gia BHXH. Thực ra, thủ tục trình tự tham gia BHXH đối với người lao động và người SDLĐ theo luật định là rất đơn giản, và chắc chắn sẽ được thực hiện đơn giản như thế trên thực tế, kể cả việc đóng BHXH. Vấn đề là, cơ quan BHXH phải thiết kế các mẫu biểu và quy định trình tự thực hiện sao cho đơn giản, dễ hiểu và dễ thực hiện; các tiêu thức khai báo vừa đủ, không thừa nhưng vẫn đáp ứng yêu cầu quản lý. Các thủ tục, giấy tờ được thực hiện theo hướng tăng tính phục vụ tích cực của cơ quan BHXH trong cả quá trình từ khi bắt đầu tham gia BHXH đến khi chấm dứt quan hệ về đóng BHXH, BHYT đối với từng đơn vị và từng người lao động. Việc đóng và thanh quyết toán tiền đóng BHXH cũng như vậy, chẳng hạn, khâu đối chiếu số liệu thu hàng quý trước đây sẽ được thay thế bằng phương thức thông báo kết quả đóng BHXH, BHYT hằng tháng và sẽ do cơ quan BHXH thực hiện. Một vấn đề nữa là thời hạn cấp sổ BHXH. Để nhanh chóng cấp sổ BHXH cho người tham gia, đảm bảo thời hạn theo quy định của luật, hồ sơ cấp sổ được thực hiện đồng thời khi đăng ký tham gia BHXH, các chỉ tiêu được chọn lọc sao cho người lao động ít phải khai báo nhất. Phương thức ghi sổ - ghi nhận quá trình đóng BHXH của người lao động được cải tiến, đảm bảo yêu cầu cập nhật thông tin và theo dõi liên tục theo thời gian quá trình đóng BHXH của người lao động. Hình thức sổ BHXH sẽ được thay thế bằng thẻ BHXH điện tử trong tương lai, khi đủ điều kiện ứng dụng công nghệ thông tin trong quản lý đối tượng đóng BHXH.

Như vậy, quá trình tham gia, đóng BHXH sẽ diễn ra theo trật tự với các nội dung cơ bản nêu trên. Những vướng mắc trong quá trình thực hiện (đã có hoặc là sẽ phát sinh) đối với các bên sẽ được khắc phục và giải quyết theo phương thức tốt nhất có thể trong điều kiện hiện nay. Với các quy trình, quy định cụ thể và được đơn giản hoá, khả năng áp dụng công nghệ thông tin và các phương thức tổ chức quản lý khoa học hơn là hoàn toàn thuận lợi. Các vấn đề xuất phát từ chính các quy định về BHXH, BHYT sẽ được xử lý theo các phương thức thích hợp khác.▶